

Базовий навчальний заклад освітнього округу – Школа сприяння здоров'ю: напрями діяльності

Валентина ПОУЛЬ,

завідувач відділу методичного забезпечення оздоровчої функції освіти
Донецького ОІППО

Нині одним із пріоритетних напрямів роботи освітніх закладів є діяльність щодо формування у дітей та підлітків цінності здоров'я, здорового способу життя як основи успіху та самовдосконалення особистості. Прийняття цінності здоров'я як життєвого пріоритету орієнтує учнів на збереження і зміцнення здоров'я власного й оточуючих; успішну адаптацію в освітньому і соціальному просторі; розвиток творчих здібностей; найповнішу реалізацію особистісного потенціалу.

На вдосконалення цього напрямку роботи в навчальних закладах спрямовують рекомендації Парламентських слухань про становище молоді в Україні «Молодь за здоровий спосіб життя», в яких акцентується на питанні важливої соціально-економічної і гуманітарної складової державної політики нашої країни – формуванні здорового способу життя молоді [5]. У Державних стандартах початкової загальної та базової і повної загальної середньої освіти наголошується на необхідності формування **здоров'язберезувальної компетентності** як здатності учня застосовувати в умовах конкретної ситуації сукупність здоров'язберезувальних компетенцій, дбайливо ставитися до власного здоров'я та здоров'я інших людей [7, с. 2]. Ця ключова компетентність формується на міжпредметному рівні шляхом оволодіння предметними компетенціями з урахуванням специфіки всіх предметів та пізнавальних можливостей дітей.

В Донецькій області накопичено певний досвід щодо розв'язання проблеми здоров'язбереження та здоров'яформування в освітніх закладах різних рівнів і типів: дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних, професійно-технічних, вищих та ін., передусім у школах сприяння здоров'ю, діяльність яких за період становлення змінилась від проведення поодиноких заходів з охорони здоров'я до системної роботи щодо реалізації оздоровчої функції освіти. За останні шість років районна та міська мережа шкіл сприяння здоров'ю збільшилася майже вдвічі і налічує 280 закладів, обласна – на 35% і складається з 74 навчальних закладів, а кількість шкіл області, що ввійшли до національної мережі, збільшилася з 3-х до 23 закладів.

Кожна освітня установа національної та обласної мережі шкіл сприяння здоров'ю сформувала власні підходи до проблеми збереження та зміцнення здоров'я дітей, розвитку здорової особистості, що

дало їм змогу стати освітніми осередками з формування здорового способу життя серед учнів, батьків, громади, державних і громадських організацій, залучивши однодумців до співпраці в межах свого територіального освітнього округу.

Основними напрямками діяльності базових навчальних закладів освітніх округів – шкіл сприяння здоров'ю – можна визначити такі:

1. Створення умов для організації здоров'язберезувального та здоров'яформувального освітнього простору.

У школах сприяння здоров'ю здоров'язберезувальне освітнє середовище розуміють не лише як створення навчально-матеріальної бази, а й як організацію соціально-побутових умов, що оточують дитину, сукупність людей, пов'язаних спільністю цих умов. Спираючись на ідеї дослідників Т.Бережної [2], О.Сироватко [9] та інших, поняття «здорове середовище» розглядаємо як педагогічну систему, складовими якої є:

- організація навчально-виховного процесу з оптимальним руховим режимом дітей (визначення тривалості занять і перерв, підтримка санітарно-гігієнічних умов тощо);

- створення сприятливого психологічного мікроклімату (стиль спілкування педагога та дитини);

- постійний моніторинг стану здоров'я дітей та ефективна корекційна й реабілітаційна робота за медичними показниками дітей «групи ризику»;

- забезпечення психолого-медико-соціального супроводу вихованців на кожному віковому етапі;

- залучення дітей до здоров'язберезувальної діяльності, настановлення на формування в них здорового способу життя;

- упровадження інноваційних здоров'язберезувальних технологій.

2. Формування в суб'єктів освітнього округу здорового та безпечного способу життя шляхом

створення необхідних умов для побудови цілісної, педагогічно доцільної системи реалізації оздоровчо-просвітницького компонента освітніх програм.

Освіта в галузі формування здорового способу життя поєднує засвоєння необхідних знань, формування певного ставлення до конкретних явищ, набуття навичок, необхідних для позитивної поведінки, збереження та розвитку здоров'я. Саме триада «знання – ставлення – життєві навички» визначає зміст навчання в галузі здоров'я [3]. З психологічного погляду ця триада розглядається як єдність трьох компонентів – когнітивного, емоційного та мотиваційно-поведінкового, що створюють систему індивідуальних вибіркових зв'язків особистості з різними явищами навколишнього середовища (у тому числі, освітньо-розвивального), які сприяють або загрожують здоров'ю, а також певну оцінку індивідом власного фізичного та психічного стану, тобто є свідомим ставленням особистості до власного здоров'я.

Знання учнів про своє здоров'я та шляхи його підтримки складають основу *когнітивного компонента*. Будь-яка цікаво подана інформація супроводжується позитивною *емоційною реакцією*, що спрямовує особистість на дотримання навичок здорового способу життя, тобто підключається *мотиваційно-поведінковий компонент*. Водночас, перша спроба дитини прояву навичок підтримки власного здоров'я, зазвичай, не має позитивного результату, що викликає в неї негативну емоційну реакцію і зводить до мінімуму бажання й надалі дотримуватися здорового способу життя. Саме в цей період вона потребує емоційної позитивної підтримки дорослого (ЕППД), насамперед від батьків та педагогів. Надання такої підтримки системно (щоразу, коли дитина виконує певні дії щодо власного здоров'язбереження) сприяє сформованості у неї кінцевого результату – навичок здорового способу життя. У зв'язку з цим, можна зазначити, що формування здорового способу життя – довготривалий процес, в якому позитивні результати дій визначаються з часом.

У школах сприяння здоров'ю багато уваги приділяється практичному опануванню учнями навичок здорового способу життя, залученню їх до власного здоров'ябудування, поширюється волонтерський рух серед дітей, посилюється зв'язок з громадськими організаціями. Саме в таких закладах створені умови для залучення учнів до процесу формування власного здоров'я на основі:

- надання школярам знань та інформації про корисні та шкідливі фактори впливу на здоров'я; позначення дії наслідків будь-якої хвороби в дитячому віці на здоров'ї дорослої людини.
- формування в учнів мотивації до здорового, безпечного способу життя, збереження та зміцнення власного здоров'я.
- залучення дітей та підлітків до практичних дій, пов'язаних зі здоров'язбереженням: здійснення моніторингу власного здоров'я, самоконтроль

за виконанням правил здорового способу життя, участь у проведенні профілактичних та оздоровчих заходів тощо.

Таку роботу здійснює педагогічний колектив Комсомольської ЗОШ I–III ступенів №5 Старобешівського району Донецької області разом з дошкільними, позашкільними установами, ВНЗ на основі багатопрофільності й різноманітності навчання, зорієнтованого на *формування в дітей життєвих навичок та компетенцій, орієнтацій на здоровий спосіб життя*. Базова школа освітнього округу розвивається і живе за певними законами, будує свої взаємовідносини з іншими навчальними закладами, районними службами, медичними закладами, оздоровчими комплексами, громадськими організаціями, що стали підґрунтям для створення вищого органу її самоуправління – «Великої ради», своєї дитячої організації «Країна Барвінка», волонтерського загону «Ми за здоровий спосіб життя». Особливого значення набувають нові сучасні технології виховання, які мають цільове спрямування на розвиток Я-особистості кожного учня, й реалізуються зокрема у проектах: «Репродуктивне здоров'я хлопчиків», «Запобігання торгівлі людьми», «Молодь проти корупції», «Йодована сіль – найкращий спосіб подолання йододефіциту», «Формування життєвих навичок у дітей групи ризику», «Вчимося бути толерантними».

Дієвим кроком залучення учнів до ведення здорового способу життя та розвитку їхньої рухової активності стала співпраця всіх шкіл освітнього округу з Палацом культури міста, в якому діють: гурток спортивного бального танцю, народний клуб «Альтаір», зразковий колектив народного танцю «Непосиди», колектив естрадного танцю «Я + Ти», зразкова вокальна студія «Веселі нотки», театральна студія, дизайн-студія «Фрістайл», художня студія, студія «Умілі ручки»; дитяча юнацька спортивна школа (учні відвідують басейн «Дельфін»), музична школа; районна Станція юних натуралістів, шкільний фанклуб «Шахтар», спортивні секції з волейболу, баскетболу, футболу та настільного тенісу, що знаходяться в будівлі опорного закладу.

3. *Створення системи комплексної медико-педагогічної, психологічної та соціальної допомоги дитині та родині на основі результатів моніторингових досліджень стану здоров'я, комплексних психологічних, соціальних і медичних обстежень дітей.*

Організацію здоров'язбережувального процесу має супроводжувати постійний моніторинг здоров'я дітей, оскільки лише його показники надають достовірну інформацію про правильність дій педагогів у цьому напрямі. З огляду на це, в нашій області протягом шести років діє регіональна програма «Моніторинг оздоровчої функції освіти», метою якої є виявлення тенденцій у стані здоров'я учасників освітнього процесу, корекція, прогнозування та організація здоров'язбережувального педагогічного процесу на основі моніторингових досліджень. У зв'язку з цим, збільшилася кількість

базових навчальних закладів освітніх округів, що проводять моніторингові дослідження з різних напрямів, зокрема: фізичного розвитку дітей, рівня їхнього психічного та соціального здоров'я, рівня знань про здоров'я, ступеня комфортності освітнього середовища тощо.

Зокрема Макіївська загальноосвітня школа I–III ступенів №57, яка з 2009 р. є освітньо-інформаційним центром національної мережі шкіл сприяння здоров'ю, що передбачає моніторинг й експертно-аналітичну діяльність, систематично здійснює моніторинг стану здоров'я дітей, результати якого фіксуються в паспортах та листках здоров'я. Освітній заклад співпрацює з Донецьким національним медичним університетом імені М.Горького, Донецьким обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти, обласним управлінням з фізкультури і спорту, Центром реабілітації хворих зі спино-мозковою травмою і наслідками ДЦП при КМУ міської поліклініки №1 м. Макіївки, Макіївським міським Центром здоров'я, Макіївським навчально-методичним центром, відділом у справах сім'ї та молоді, Макіївською дитячо-юнацькою спортивною школою №1, спортивним комплексом «Поток».

За висновками лікарів, учням округу, які мають захворювання опорно-рухової системи, двічі на рік надаються безкоштовні процедури в Центрі реабілітації хворих зі спино-мозковою травмою і наслідками. А щоденні заняття в тренажерних і спортивних залах, на спортивних майданчиках, позакласні спортивні заходи, екскурсії, Дні здоров'я з туристичними змаганнями, робота на пришкольніх ділянках дають змогу підвищити рухову активність й організувати дозвілля дітей.

4. Удосконалення процесу підготовки педагогів з питань формування здорового способу життя у дітей та підлітків у контексті завдань сьогодення та особливостей освітнього простору свого освітнього округу.

Навчання учнів здорового способу життя потребує також і зміни в підготовці вчителя до цієї роботи. Соціологічне дослідження, проведене серед слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників при Донецькому ОІППО, показало, що лише 57% респондентів мають достатній рівень знань з формування здорового способу життя дітей. З огляду на те, що не всі педагоги охоплені проблемними курсами підвищення кваліфікації з проблеми реалізації оздоровчої функції освіти, ці питання включено до планів роботи методичних об'єднань освітніх округів учителів різного фаху, класних керівників. Зокрема на базі ДНЗ №393 «Пізнайко», ЗОШ №68, ЗОШ №58 м. Донецька; ЗОШ №57 м. Макіївки, Красноармійського НВК, ДНЗ №19 «Вишеньки» м. Кіровського проводяться курси підвищення кваліфікації та семінари для методичних і керівних кадрів області за темами «Система роботи навчального закладу щодо формування у дітей мотивації на здоровий спосіб життя», «Організація здорового/язбережувального навчально-виховного

процесу», «Оптимізація оздоровчо-корегувальної роботи з дітьми, які часто хворіють» тощо.

5. Упровадження інноваційних здоров'язбережувальних педагогічних технологій навчання і виховання в практику роботи.

На цьому напрямі наголошується в новій редакції Базового компонента дошкільної освіти та Державних стандартів початкової загальної та базової і повної загальної середньої освіти, що позитивно впливає на організацію навчально-виховного процесу. Водночас більшість педагогів потребують технологічної підготовки для діяльності в здоров'язбережувальному просторі, зважаючи на те, що кожна освітня технологія має бути здоров'язбережувальною, а здоров'язбереження – одним із найважливіших завдань, пов'язаних з досягненням головної освітньої мети.

Тому на базі центрів освітніх округів – шкіл сприяння здоров'ю – здійснюється пошук і розроблення інформаційного та науково-методичного забезпечення їхньої діяльності з упровадження здоров'язбережувальних, здоров'язміцнювальних і здоров'яформувальних методик та технологій, що адаптуються до місцевих умов (Роздольненська ЗОШ Старобешівського району, НВК №85 м. Горлівки, Донецький НВК №16, Красноармійський НВК, Нетайлівська ЗОШ Ясинуватського району, ДНЗ №25 «Чайка» м. Харцизька, ДНЗ №403 Будьоннівської районної в м. Донецьку ради та ін.).

6. Залучення батьківської громадськості, представників медичної галузі, місцевих органів самоврядування, громадських організацій та об'єднань до проведення системи просвітницьких та профілактичних заходів щодо попередження негативних проявів у дитячому та молодіжному середовищі, формування культури здоров'я у підростаючого покоління.

Заклади освіти обласної мережі шкіл сприяння здоров'ю стали осередками формування цінності здоров'я, здорового способу життя не тільки в учнів, а й у батьків та місцевої громади, об'єднавши їх як партнерів на основі досягнення кінцевої мети – створення простору, що виконуватиме провідну роль у розвитку здорової особистості, яка в майбутньому буде активною в житті суспільства (ЗОШ №20 м. Держинська, ЗОШ №22 м. Шахтарська, Урзуфська ЗОШ Першотравневого району, Роздольненська ЗОШ Старобешівського району та ін.).

Аналіз діяльності базових навчальних закладів освітніх округів – шкіл сприяння здоров'ю – свідчить про певні позитивні її зрушення:

– змінився імідж навчальних закладів як установ усебічного розвитку кожної дитини на основі збереження та зміцнення її здоров'я;

– відбулася зміна мотивації учасників педагогічного процесу до проблеми здоров'я і здорового способу життя. Згідно з результатами моніторингових досліджень здоров'я як найбільш цінність у своєму житті визначають 61,8% педагогів і 47,4% учнів. Учні залучаються до проведення моніторингу власного здоров'я;

– знизився рівень простудних захворювань, зменшився час на відновлення сил після хвороби. Середній показник індексу здоров'я (як показник того, скільки дітей у навчальному році жодного разу не хворіли, норма 45–55%) склав у дошкільників близько 33%, а в учнів, залежно від місця розташування школи – 59%;

– внесено корективи в режим роботи навчальних закладів, налагоджено безпечну для дітей та педагогів організацію навчального процесу, що передбачає більше часу на рухову активність дітей;

– забезпечено ефективний зворотній зв'язок з батьками та громадськістю. Аналіз анкет батьків показав, що 71% респондентів високо оцінили діяльність навчальних закладів освітніх округів зі здоров'язбереження, і зазначили їхній позитивний вплив на дітей.

Отже, організація діяльності базового навчального закладу освітнього округу – школи сприяння здоров'ю як простору розвитку здорової особистості – це реальний шлях створення рівних можливостей для отримання якісної освіти без шкоди для здоров'я, яка відповідає індивідуальним запитам учнів і враховує соціально-економічні тенденції розвитку територіальної громади та регіону; побудови єдиного здоров'язбережувального освітнього простору серед навчальних закладів, готових до взаємодії, співпраці та інтеграції з іншими державними та громадськими організаціями, що надає можливість ефективного використання та розвитку кращого досвіду освітніх установ.

Література:

1. *Базовий* компонент дошкільної освіти / Схвалено рішенням колегії Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 04.05.2012 р. №5/2-2 [Текст] // Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. – 2012. – Травень. – С. 38–64.
2. *Бережна Т.* Створення здорового середовища навчального закладу як шлях збереження і зміцнення здоров'я учнів [Текст] // Т.Бережна // Рідна школа. – 2012. – №1–2. – С. 44–47.
3. *Здоров'я* дитини – в центрі уваги [Текст] // Освіта України. – 2008. – №86. – 14 листопада. – С. 1–2.
4. *Обласна* програма «Освіта Донеччини. 2012–2016 роки» // Рішення Донецької обласної ради від 29.03.2012 р. №6/10-253 (Проект «Здоров'я через освіту»).
5. *Постанова* Верховної Ради України «Про рекомендації парламентських слухань про становище молоді в Україні «Молодь за здоровий спосіб життя» від 3.02.2011 р. № 2992-VI // Орієнтир. – 2011. – №9. – 2 березня; «Урядовий кур'єр». – 2011. – №39. – С. 9.
6. *Постанова* Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти» від 20.04.2011 р. №462 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-п>
7. *Постанова* Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти» від 23 листопада 2011 р. №1392 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п>
8. *Реализация* оздоровительной функции образования: проблемы теории и практики [Текст]: Учебно-методическое пособие / Под ред. О.И. Васильковой, В.С. Поуль, Г.Е. Челах. – Донецк: Каштан, 2008. – 168 с.
9. *Сироватко О.* Підходи до формування здоров'язберігаючого середовища в закладі освіти [Текст] / О.Сироватко // Директор школи. – 2009. – №38 (566).

Анотації

Валентина ПОУЛЬ

Базовий навчальний заклад освітнього округу – Школа сприяння здоров'ю: напрями діяльності

У статті розкриваються напрями діяльності базового навчального закладу освітнього округу – школи сприяння здоров'ю щодо створення простору розвитку здорової особистості дитини. Висвітлено досвід вирішення завдань збереження та зміцнення здоров'я дітей опорних шкіл освітніх округів, які є осередками з формування здорового способу життя серед учнів, батьків, громади.

Ключові слова: базовий навчальний заклад освітнього округу, школа сприяння здоров'ю, формування здорового способу життя.

Валентина ПОУЛЬ

Базовое учебное учреждение образовательного округа – Школа содействия здоровью: направления деятельности

В статье раскрываются направления деятельности базового учебного заведения образовательного округа – школы содействия здоровью по созданию пространства развития здоровой личности. Отображён опыт решения задач сохранения и укрепления здоровья детей опорных школ образовательных округов, которые являются центрами по формированию здорового образа жизни среди учащихся, родителей, громады.

Ключевые слова: базовое учебное учреждение образовательного округа, школа содействия здоровью, формирование здорового образа жизни.

Valentyna POUL

Base school of educational district – School of promotion health: areas of activity

The article describes the ways of activity of the base school of educational district – School of promotion health as to creation of the space of the development of a healthy child's personality. The experience of solving the problems of saving and health promotion of children of the base schools of the educational districts that are the areas of the formation of healthy way of life of pupils, parents and public.

Keywords: base school of educational district, health promotion school, formation of healthy way of life.